

PDF hosted at the Radboud Repository of the Radboud University Nijmegen

The following full text is a publisher's version.

For additional information about this publication click this link.

<http://hdl.handle.net/2066/78994>

Please be advised that this information was generated on 2017-12-06 and may be subject to change.

Het Jongelingeffect

Herman Veenhof, *Zonder twijfel. Pieter Jongeling (1909-1985). Journalist, politicus en Prins* (Uitgeverij De Vuurbaak; Barneveld 2009) ISBN 978 90 5560 421 0, 431 p., prijs: € 24,90

Weinig politieke systemen zijn zo toegankelijk voor minderheidsgroeperingen als het Nederlandse. Een sterk doorgevoerd evenredigheidsbeginsel, in het kiesstelsel maar vooral ook in de organisatie van de parlementaire praktijk, biedt politieke eenlingen de ruimte om een relatief aanzienlijke positie te verwerven. Misschien wel het meest typerende bewijs voor het bestaansrecht van de 'parlementaire eenpitter' is P. Jongeling, Tweede Kamerlid voor het Gereformeerd Politiek Verbond van 1963 tot 1977. De voorman van de kleine gereformeerd vrijgemaakte 'zuil' verwierf als eerste Kamerlid de titel 'geweten van het parlement'.

De man die ruim een kwarteeuw kleur gaf aan de vrijgemaakte stroming, is in zijn honderdste geboortjaar in eigen kring uitgebreid herdacht. Tastbaar resultaat hiervan is een kloeke biografie, geschreven door *Nederlands Dagblad*-journalist en historicus Herman Veenhof. *Zonder twijfel* is de 'journalistieke neerslag' – uiteindelijk in zeven maanden tot stand gekomen – van wat later een uitgebreidere, geannoteerde en wetenschappelijke uitgave moet worden.

In vrijgemaakte kring was de Groningse onderwijzerszoon Pieter Jongeling al sinds eind jaren veertig een persoonlijkheid. Hij gaf leiding aan het mede door hem opgerichte *Gereformeerd Gezinsblad* (later *Nederlands Dagblad*) en was vanaf haar ontstaan in 1948 actief binnen de eigen partij, het GPV. Daarnaast schreef hij onder het pseudoniem Piet Prins talloze jeugdboeken. Veenhof behandelt deze 'gedaanten' in drie delen, in een rangorde die Jongeling ook zelf zou hebben aangebracht: éérst journalist, dan politicus. Maar het liefst van alles was hij misschien wel schrijver – en bóven alles een diepgelovig mens. Van dit rijke leven biedt *Zonder twijfel* een zeer leesbare en afwisselende kroniek.

Het grote publiek leerde Jongeling vooral kennen als politicus, na zijn intrede in de Tweede Kamer in 1963. Het waren de verkiezingen van 'boer' Hendrik Koekoek, maar Veenhof laat zien dat ook Jongeling het publiek vrijwel direct aansprak. De pers toonde zich vol lof over Jongelings eerste optredens, en ook collega-politici bejegenden hem mild. In de populariteitspolls scoorde de GPV'er hoger dan verwacht. De verkiezingen volgden dat beeld: in 1971 en 1972 wist hij behalve zijn kleine, trouwe achterban ook een aanzienlijk aantal niet-vrijgemaakte kiezers aan zich te binden, die het GPV een tweede zetel opleverden. Jongeling was, in de woorden van de auteur, 'de knuffelbeer van de Kamer'.

De snel gewonnen reputatie van Jongeling vraagt om duiding, in het bijzonder omdat het raakt aan een fascinerende populariteitsparadox die meer politieke eenlingen kenmerkt. Hoe kon een steil ogende vertegenwoordiger van een kleine protestants-christelijke afsplitsing, met strenge moreel-ethische opvattingen en een (milde) theocratie als hoogste doel, toch in brede kring aanslaan? Veenhof draagt diverse bouwstenen aan voor een verklaring. Toch komt hij zelf niet echt tot een weging. Hij laat vooral anderen – journalisten, politici en andere tijdgenoten – aspecten benoemen die Jongeling zo aansprekend maakten. Ook voor de reconstructie van Jongelings politieke positie leunt Veenhof erg sterk op oordelen uit diens omgeving, toen en terugblikkend. Daarbij loopt hij tegen de bekende risico's van *oral history* aan. Veenhof erkent in de inleiding zelf ook dat recente verschuivingen in orthodox-

christelijke kring het beeld van Jongeling behoorlijk hebben veranderd. In de oude vrijgemaakte gelederen is hij nauwelijks nog een boegbeeld, terwijl 'rechtseren' afsplitsingen juist met hem weglopen. Zijn dat betrouwbare bronnen om Jongeling te leggen langs de 'meetlat van de eigen tijd', zoals Veenhof wenst te doen? Mogelijk heeft de auteur de oordelen goed afgewogen tegen het papieren archief en de literatuur, maar dat blijft bij gebrek aan bronvermeldingen ongewis.

Desalniettemin toont ook de bloemlezing dat Jongeling zijn reputatie in belangrijke mate dankte aan zijn persoonlijkheid, het destijds al zo genoemde 'Jongelingeffect'. De wat ouderwetse, gereformeerde man met bolhoed beschikte over een juiste combinatie van eigenschappen om hem tot een gewaardeerd Kamerlid te maken. Jongeling toonde zich gevoelig voor de parlementaire mores, was een loyaal-kritische opposant en kon in die rol pal staan voor dualisme. Zo'n figuur kon de Kamer er medio jaren zestig goed bij hebben. Naar de kiezer straalde de GPV'er vertrouwen en helderheid uit. Hij was principieel en eerlijk, wars van politieke spelletjes en beginselloze compromispolitiek. Jongeling sprak ook uitstekend: zijn speeches waren scherp, analytisch en speels. Tot opluchting van velen was hij niet overdreven prekerig, en spaarzaam met bijbelcitaties. Jongeling had al gauw ontdekt dat het op het Binnenhof zinvoller was gewoon over praktische zaken mee te praten, vanuit een bijbels perspectief.

Daarnaast was Jongeling ook de juiste persoon op het juiste moment, zo laat Veenhof tijdgenoten terugblikken. Zijn publicitaire succes dankte hij mede aan de ontzuiling van de journalistiek. De pers kreeg meer oog voor andersdenkenden en ging actiever op zoek naar 'nieuws' in brede zin. Elke nieuweling die zich afzette tegen andere partijen was een interessant fenomeen, dus ook Jongeling. Toen hij behalve steil en authentiek ook nog leuk bleek te zijn, sprongen de media erbovenop. Bovendien vulde Jongeling met zijn kritiek op het zedenverval en de zelfgenoegzaamheid van de samenleving de ruimte die de grote christelijke partijen in de jaren zestig en zeventig lieten vallen, bevroesd als zij waren voor een imago van fatsoensridders.

Dat het GPV deze positie een aantal jaren behoorlijk wist uit te buiten, was overigens ook bij de gratie van de andere partijen. Zelfs de ARP, die electoraal en publicitair zeker last van hem had, zag Jongeling na enige tijd niet echt meer als bedreiging – de richtingstrijd binnen de eigen partij was veel zorgelijker. Voor de rol van querulant gedroeg Jongeling zich in de Kamer te mild. Men kon hem waarden in zijn kleinheid, als gouvernementele spiegel voor de gevestigde politiek, zonder te hoeven vrezen voor te grote aantrekkingskracht van zijn standpunten. Misschien, zo werpt een intimus van Jongeling in de slotbeschouwing op, diende de waardering voor de GPV'er in bepaalde gevallen ook om zijn woord te neutraliseren.

Het zijn interessante factoren die nader onderzoek verdienen. De wetenschappelijke editie die nog op stapel staat, zou Veenhof moeten aangrijpen om op basis van eigen onderzoek een scherper gewogen analyse te geven van Jongelings positie in de landspolitiek. Zijn journalistieke ambities om ook Jongelings actuele betekenis tegen het licht te houden, zoals nu vooral in het slothoofdstuk is gedaan, moet hij dan helemaal laten varen. De historische vraag is al lastig genoeg, bij een politicus die getalsmatig zo weinig gewicht in de schaal legde maar wiens argumenten en uitstraling impliciet wel effect hadden. Maar juist dit, zo laat *Zonder twijfel* al zien, maakt Jongelings figuur en positie interessant genoeg voor een

meer diepgaande analyse: als voorbeeld van het floreren van eenlingen in de marge van de machtspolitiek.

Carla Hoetink

‘Een boeketje uit eigen hof’

D.J.H. van Dijk e.a. (red.), *Open vensters – Menno de Bruyne 25 jaar SGP-voorlichter* (Uitgeverij De Banier; Apeldoorn 2009) ISBN 978 90 336 0667 0, 128 p., prijs: € 9,95

Het is een leuke geste van de Tweede Kamerfractie van de SGP om ter gelegenheid van het 25-jarig jubileum van haar voorlichter een boekje uit te brengen. Er staan 25 artikelen in van de hand van de jubilaris, waarvan de meeste over zijn favoriete thema's als het Koninklijk Huis, de parlementaire geschiedenis en het staatsrecht gaan, en 25 herinneringen en felicitaties van personen met wie Menno de Bruyne de laatste kwart eeuw veelvuldig contact heeft gehad. Het boekje wordt afgesloten met twee eerder gepubliceerde interviews.

Toen de staatkundig-gereformeerden 25 jaar geleden de functie van voorlichter van de Tweede Kamerfractie in het leven riepen, deden zij dat als eerste van de kleinere fracties. De SGP besloot hiertoe omdat er tijdens de landelijke verkiezingen door de fractieleden hard gestreden moest worden om iedere stem. Naar verluidt kreeg het CDA veel stemmen van de SGP-achterban als het er weer eens om ging spannen welke politieke groepering – de christen- of de sociaaldemocraten – het grootst werd. De kleine fractie kwam vooral ten tijde van verkiezingscampagnes nog nauwelijks toe aan het beantwoorden van vragen van de pers. Na een gedegen sollicitatieprocedure – de nieuwe medewerker zou niet alleen in woord, maar ook in geschrift zijn mannetje moeten kunnen staan – rolde drs. Menno de Bruyne als de meest geschikte kandidaat uit de bus.

De Bruyne, volgens de samenstellers ‘een echte Zeeuw’, komt van Noord-Beveland. Hij was in zijn jeugd lid van de Hervormde Gemeente, maar kerkte (met zijn moeder) ook regelmatig bij de Gereformeerde Gemeenten. Hij is daar blij om, want mede daardoor zijn, zo verklaarde hij in 2003 in een interview met het christelijke familieblad *Terdege*, ‘de drempels van kerken [...] voor mij nooit hoog geweest.’ (p. 116) Na zijn middelbareschooltijd in Goes op het Christelijk Lyceum, dezelfde school die door Jan Peter Balkenende werd bezocht, ging hij in Leiden politicologie studeren.

Als SGP-voorlichter maakt De Bruyne al snel naam. Niet alleen coördineert en verzorgt hij sinds 1984 op voortvarende wijze de contacten met de pers, ook neemt hij sindsdien de organisatie van bezoeken en rondleidingen van allerlei afdelingen en verenigingen voor zijn rekening. En dat niet alleen binnen het verband van de eigen partij. Zo begeleidt hij ook voor de voorlichtingsdienst van de Tweede Kamer regelmatig dergelijke activiteiten. Bas van der Vlies schrijft in zijn voorwoord: ‘Succes is verzekerd.’ De fractievoorzitter is duidelijk gecharmeerd van zijn voorlichter, al moeten De Bruynes artikelen, waaronder die in de rubriek ‘Haagse propjes’ in het partijblad *De Banier*, volgens hem af en toe wel met een korreltje zout worden genomen. En al maakt ook Menno natuurlijk wel eens een (inschattings)fout, die hij dan volgens Van der Vlies ook ruitelijk erkent, ‘hij heeft de vensters wél open gezet en gehouden!’ (p. 9)